

Linda Peetres Minnesfond

file: LindaMinnesfond.tex

Jaak Peetre

20 juni 2008

Denna donation – 300.000 SEK – utgör merparten av mitt moders arv, medel som erhållits vid avyttrandet av andelar i tvenne fastigheter i Pernau (Pärnu) Estland, min mormorsfars och min morfars hus. Som stenhus har de överlevt 50 år av kommunism.

1 Användning

Kapitalet skall förvaltas av en svenska matematiker samfundet underställd stiftelse. Pengarna skall användas som stöd till matematikers resor – oberoende av kön, ålder och annat efemärt – i matematiska syften såsom deltagande i olika slags av konferenser, besök hos andra matematiker eller på matematiska institutioner. Särskilt företräde skall då lämnas åt sökande från de baltiska länderna, enkannerligen Estland, åtminstone så länge dessa stater ännu är fria och oberoende. Samfundet kommer därför samarbeta med den estniska matematiska sällskapet (Eesti Matemaatika Selts, Dorpat) likaså med motsvarande organisationer i de andra nämnda staterna och särskilt informera dem om tider för ansökan odyl.

Sedan 1500-talet har Ryssland (då kallat Moskovien) försökt lägga under sig Estland. Det senaste, misslyckade försöket gjordes i april 2007 av Putin och hans ditkommenderade ungdomsgäng Nashi.

Figur 1: Linda Peetre 1934

2 Om Linda Peetre (f Leesment 1903-1961)

Min mor Linda Peetre föddes den 25 augusti 1903 i Pernau (nu Pärnu). Hennes mor åter, Olinde Leesment (f Olsson 1874-1949) var svenska, dotter till sjökaptenen Olof Olsson (f i Östra Torn utanför Lund 1835, d Pernau 1921).

Vid 8 års ålder drabbades Linda av en svår olycka, som skulle forma hennes hela liv, hon fick polio (en då epidemisk sjukdom, som lär ha haft med ökad hygien att göra – barn började tvätta sig med tvål. För mycket renlighet är inte bra!) och blev förlamad på benen. Konsultationer hos medicinska auktoriteter i såväl Tyskland som Ryssland (professor Bekhterev 1914 i St. Petersburg) ledde inte till något. Trots detta handikapp kom Linda att leva ett någorlunda normalt liv.

I början av 1920-talet vistades Linda några år på den kände hjärnkirurgen professor Ludvig Puusepps (1875-1942; elev och medarbetare till Bekhterev) klinik i Dorpat (nu Tartu¹). Där lärde man henne att hjälpligt gå på kryckor, men bara hjälpligt. 1925-1929 studerade hon naturvetenskapliga ämnen på Dorpats universitet (grundat 1632 av Gustav II Adolf). Hennes huvudin- tresse var dock astronomin. En planerad magisteravhandling blev aldrig ens

¹Liksom Reval är detta ett urgammalt estniskt namn. Historikern, filmaren och författaren Lennart Meri (1927-2004) – i två omgångar även republikens president – nämner, att namnet Reval förekommer i irländska krönikor från 800-talet, staden var en viktig hamn redan då. Namn som Peipus och Pernau kommer från ett kanske med baskiskan besläktat språk, som talades där flera årtusenden innan de östersjöfinska folken (finnar, ester, liver) nådde fram till detta hav.

påbörjad, annat kom i vägen. Där hade hon som handledare den berömde astronomen Ernst Öpik (1893 - 1985; uppställde 1915-1922 hypotesen, att i stjärnornas inre försiggår termonukleära reaktioner.).² Till det astronomiska observatoriet – Dorpats berömda Stjärntorn med en Fraunhofer refraktor³ – fick mor krypa uppför trapporna. En annan av mors lärare var Edgar Krahn (matematik, mekanik; 1894-1961; elev till Richard Courant i Göttingen, känd för Rayleigh-Faber-Krahn olikheten, senare verksam vid Naval Ordnance Laboratory (NOL) i White Oak, Maryland [1].⁴). Linda fick sitt diplom *cum laude* 1929 och gifte sig då. I äktenskapet föddes med kejsarsnitt två söner jag (Jaak 1935) och min bror Jaan (tandläkare, 1938), uppkallade efter farfar resp morfar (dumt!). Linda arbetade som hemlärare först i hemstaden Pernau och sedan i Lund⁵. Hon blev min förste matematiklärare.

3 Farmor

Min farmor hette Elisabet och hon var halv lettiska. Dessutom var min farbror Eduard född i Lettland⁶ och min far i Kurland på godset Liel Jekavi (Gross Ekau), samma ort som Fredrik Reinfeldts morsmors. . . (mor)ⁿ lär härstamma från. Därför ömmar jag särskilt också för detta land.

4 Far

Tillägg den 14 mars 2008

För fullständighetens skull lägger jag också till några rader om min far Artur Peetre. Han föddes den 14 september 1907 i på godset Liel Jekavi (tyska Gross Ekau, estn Suur Ekavi) i det dåvarande Livland (nu Lettland) 6 mil söder om Riga, samma ort som vår nuvarande stadsminister Fredrik Reinfeldt härstammar från på mödernet, ingen släktskap föreligger dock.

²Öpik träffade jag i Maryland, där han var deltids gästprofessor från Amagh universitetet på Nordirland. På min fråga om han var där tillfälligt svarade han. "Här på jorden är vi alla bara tillfälligt!"

³Står på Unescos världarv lista.

⁴När jag kom till Maryland var Krahn redan död, mor gick också bort en kort tid efteråt.

⁵Hennes morfars stad!

⁶Eduard deltog inbördeskriget på den röda sidan, bodde sedan i Abchasien och bildade familj där, arresterad av NKVD, spårlöst försvunnen.

Farfar var skogvaktare på godset. Senare bodde familjen i Riga och under världskriget evakuerades till Orël söder om Moskva, där de fick genomgå alla revolutionen och inbördeskrigets fasor. 1922 opterade⁷ familjen till Estland. Enär Artur inte behärskade estniska fick han ta studenten på ett ryskt gymnasium i Valga⁸. Efter fullgjord militärtjänst tjänade han sitt uppehåll som underofficer i artilleriet och började parallellt läsa juridik i Dorpat. Helst hade han velat bli ingenjör eller matematiker, men fattigdom hindrade detta. För mig har han berättat, hur han under en tågresa mellan Dorpat och Pernau hela natten löste matteuppgifter. Efter sitt giftemål med mor verkade han som advokat i Pernau. Under andra världskriget hade han yrkesförbud från bägge ockupationsmakterna (den röda och den bruna). I Sverige fick han vid 40 års ålder omskola sig till historiker och blev tills sist arkivarie på historiska institutionen i Lund och gav också kurser i paleografi och kronologi (ett matematiskt ämne!). Han dog i Lund den 1 april 1989.

Bidrag till stiftelsen kan sätta in på SE banken konto 1025156, clearingnumber 5405.

Referenser

- [1] Ülo Lumiste – Jaak Peetre (utg.): Edgar Krahn 1894-1961. A Centenary volume. IOS Press, Amsterdam, 1994.

⁷I Dorpatfreden 1920 mellan Estland och Sovjet, som Sovjet bröt redan 4 år senare, fick ester bosatta i Ryssland att flytt tillbaka.

⁸Gränsstad mellan Est- och Lettland.